

УДК 338.2

Ігнатко М.І.*аспірант кафедри економіки підприємства
Ужгородського національного університету***Готра В.В.***доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства
Ужгородського національного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню особливостей формування механізму управління інноваційним розвитком агропромислового виробництва в Україні. Розкрито особливості впровадження інновацій в аграрному секторі економіки. Проаналізовано складники господарського механізму управління інноваційним розвитком. Розкрито визначення поняття «механізм управління». Наведено принципи інноваційної політики держави.

Ключові слова: механізм управління, інноваційна політика, інноваційні процеси, стимулювання агропромислового виробництва, інноваційний розвиток.

Готра В.В., Ігнатко М.І. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ

Статья посвящена исследованию особенностей формирования механизма управления инновационным развитием агропромышленного производства в Украине. Раскрыты особенности внедрения инноваций в аграрном секторе экономики. Проанализированы составляющие хозяйственного механизма управления инновационным развитием. Раскрыто значение понятия «механизм управления». Приведены принципы инновационной политики государства.

Ключевые слова: механизм управления, инновационная политика, инновационные процессы, стимулирование агропромышленного производства, инновационное развитие.

Hotra V.V., Ihnatko M.I. PECULIARITIES OF FORMATION OF THE CONTROL MECHANISM OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE

The article is devoted to the research the peculiarities of formation of the control mechanism of innovative development of agricultural production in Ukraine. The features of innovation in the agricultural sector of economy were shown. Components of the economic control mechanism of innovative development were analyzed. The meaning of "control mechanism" was shown. The principles of innovation policy of the state were given.

Keywords: control mechanism, innovation policy, innovative process, the stimulation of agricultural production, innovative development.

Постановка проблеми. Розвиток агропромислового виробництва в Україні в умовах євроінтеграційних процесів неможливий без підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної агропродукції, що, своєю чергою, вимагає впровадження інноваційних технологій, формування механізму управління інноваційним розвитком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі інноваційного розвитку агропромислового виробництва України, формуванню механізмів управління інноваційним розвитком присвячено праці багатьох науковців. Дану тематику досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені: Й. Шумпетер, С. Валдайцев, О. Длугопольський, П. Друкер, М. Кизим, Р. Купер, В. Пригожин, Б. Санто, А. Князевич, Н. Левченко, О. Гривківська, О. Дацій, М. Зубець, С. Іванюта, А. Шумський, Л. Березіна, І. Крюкова, А. Пугач. У працях зазначених авторів розкрито аспекти управління інноваційним розвитком в аграрному виробництві, особливості формування механізму управління інноваційним розвитком в АПК. Незважаючи на велику кількість публікацій, багато питань залишаються відкритими, що вимагає подальших наукових пошуків та обґрунтованих пропозицій стосовно проблеми управління інноваційною діяльністю та інноваційним розвитком агропромислового виробництва.

Мета статті полягає у дослідженні механізму управління інноваційним розвитком агропромислового виробництва України. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання: розгля-

нуто сутність категорій «механізм управління», «інноваційний механізм», «інноваційна політика»; досліджено теоретичні основи впровадження господарського механізму управління інноваційним розвитком, основні його елементи та інструменти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічний розвиток держави залежить від проведення послідовної інноваційної політики на всіх рівнях управління. Проте інноваційна політика на вітчизняних агропромислових підприємствах здійснюється непослідовно, характеризується браком фінансових ресурсів, невизначеністю, відсутністю належного досвіду в управлінні нововведеннями й ефективного науково обґрунтованого інструментарію формування механізму управління інноваційним розвитком.

Особливості впровадження інновацій в аграрному секторі економіки України пов'язані з низкою факторів, серед яких: 1) формування ринку інноваційної продукції сукупністю організацій, колективів, окремих спеціалістів, потенційно спроможних виконувати інноваційну діяльність; 2) низька платоспроможність сільськогосподарських товаровиробників, що не дає їм можливості придбавати інновації; 3) недостатнє фінансування під час здійснення трансферу завершених розробок; 4) дефіцит інвестиційного капіталу, що призводить до уповільнення рівня пропозиції інноваційної продукції; 5) відсутність державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників до інноваційного оновлення; 6) низький рівень розвитку інфраструктури ринку інноваційної продукції [1, с. 133].

Механізм реалізації інноваційного потенціалу агропромислового виробництва України включає набір складових інноваційної спрямованості розвитку агропромислових формувань, інфраструктуру ринку інновацій, методи та принципи реалізації інноваційної політики держави, інструменти активізації інноваційних перетворень у галузі. За даними вітчизняних дослідників, нині інноваційний потенціал сфери агропромислового виробництва реалізується на 5–7%, тоді як у зарубіжних країнах цей показник становить понад 55–60% [2, с. 122].

Звуження ступеня реалізації інноваційних проєктів у сфері агропромислового виробництва за останні роки зумовлене недостатнім рівнем фінансування науково-дослідних робіт та практичних розробок. Аналіз джерел забезпечення інноваційної діяльності бізнес-структур свідчить, що станом на 2015 р. основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 13 427,0 млн. грн (97,2% від загального обсягу витрат на інновації). Кошти державного бюджету отримали 11 підприємств, місцевих бюджетів – 15, загальний обсяг яких становив 589,8 млн. грн (0,7%); кошти вітчизняних інвесторів отримали дев'ять підприємств, іноземних – шість, загалом їх обсяг становив 132,9 млн. грн (1,9%); кредитами скористалося 11 підприємств, обсяг яких становив 113,7 млн. грн. (0,8%) [3].

Унаслідок цього все більшої актуальності набуває проблема розроблення і реалізації стратегій, методів, інструментів і практичних заходів здійснення інноваційної діяльності, які в сукупності реалізуються у складі механізму інноваційного розвитку [4, с. 28].

У науковій літературі термін «механізм управління» є широко вживаним, але існує багато різних точок зору стосовно його формулювання. Деякі з них наведено в табл. 1.

Загальноприйнятим є трактування механізму як особливого утворення або системи елементів і зв'язків, яка забезпечує функціонування і розвиток певного об'єкта. Інноваційний механізм – це організаційно-економічна форма здійснення інноваційної діяльності і сприяння пошуку інноваційних рішень, а також важелі стимулювання і регулювання цієї діяльності [4, с. 28].

Механізми управління об'єднуються під загальною назвою «господарський механізм», який складається з трьох частин:

1. організаційно-правового механізму;
2. економічного механізму;
3. соціально-психологічних методів.

Організаційно-правовий механізм включає: правила, організаційно-правові норми і стандарти, що

визначають та регулюють структуру управління, обов'язки, права і відповідальність органів управління й управлінських представників, організацію процесу їхньої діяльності; розподіл робіт між різними виконавцями; оснащення управлінської праці засобами оргтехніки, чисельність працівників апарату управління, матеріальне і моральне стимулювання їхньої праці [11, с. 61, 65].

Економічний механізм – основна частина господарського механізму, що включає економічні методи, способи, форми та інструменти впливу на економічні відносини і процеси [12, с. 292]. Мета економічного механізму – створити умови для досягнення цілей господарської діяльності економічними методами, які, своєю чергою, складаються із відповідних важелів впливу. Таким чином, економічний механізм є складником господарського і має специфічні, економічні методи впливу суб'єкта управління на об'єкт. Варто також зазначити, що при цьому здебільшого складаються відносини не «суб'єкт-об'єктного», а «суб'єкт-суб'єктного» типу. Це пояснюється тим, що управління в соціальних системах здійснюється людьми по відношенню до людей, у процесі якого виникають взаємовпливи і взаємозалежності [13, с. 188].

Соціально-психологічні методи управління визначають клімат у колективі, що сприяє появі й упровадженню інновацій [14, с. 75].

На кожному із рівнів управління використовуються відповідні інструменти господарського механізму управління. У табл. 2 наведено уведення в дію господарського механізму управління на інституціональному рівні.

Аналіз сутності механізму господарювання дає змогу визначити як мінімум два його найважливіших аспекти. По-перше, багаторівневість його формування: у масштабах усієї країни, окремого регіону, адміністративного району, підприємства у цілому, виробничого підрозділу. По-друге, дія механізму господарювання АПК поширюється на рівні починаючи з того, на якому він сформований, і далі – на більш низькі рівні. При цьому здійснюється поєднання усіх елементів господарської системи: внутрішньогосподарських відносин, міжгалузевої взаємодії, врахування впливу соціальних інститутів, зовнішнього впливу тощо.

Основним складником механізму господарювання в АПК слід уважати державне регулювання аграрної сфери, оскільки воно забезпечує рівність доходів на рівні витрат ресурсів. Водночас велике значення має й регіональний аспект. Тут створюються і функціонують відтворювальні цикли виробництва підгалузей АПК, формуються регіональні ринки і ринкова інфраструктура [15, с. 155].

Таблиця 1

Дефініції понять «механізм управління»

Автор	Визначення
І. Акчурін	Механізм означає систему, яка утворюється із взаємопов'язаних ланок, що об'єднує множини різних елементів і забезпечує процес їх взаємодії і спільного функціонування як частини загального цілого; це внутрішній устрій, система будь-чого, наприклад державний механізм управління, механізм управління організацією, підприємством, комплексом [5, с. 360].
Г. Астапова	Механізм управління – це система елементів організаційно-економічного впливу на процес управління [6, с. 279].
А. Гладишев, В. Іванов, В. Патрушев	Механізм управління – це спосіб організації управління суспільними справами, де взаємопов'язані методи, засоби і принципи, що й забезпечує ефективну реалізацію цілей управління [7].
О. Ковалюк	Механізм управління – це система форм, методів, важелів, інструментів, які використовуються в діяльності держави і підприємств за відповідного нормативного, правового та інформаційного їх забезпечення політикою на мікро- та макrorівні [8].
Г. Одинцова	Механізм управління – це засіб вирішення суперечностей явища чи процесу, послідовна реалізація дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй методів управління та спрямовані на досягнення мети [9].

Таблиця 2

Інструменти для введення в дію господарського механізму управління інноваційним розвитком на інституціональному рівні

Складники господарського механізму управління	Інструменти господарського механізму управління
Організаційно-правові механізми управління	Закони, накази міністерств, укази Президента
	Інноваційна політика держави
	Організація структури управління
	Організація функціонування системи
Економічні механізми управління	Інвестиційний клімат у державі
	Економічна політика
	Концепції розвитку галузей економіки
	Податкова політика
	Амортизаційна політика
	Грошово-кредитне регулювання
	Інвестиційна політика
Соціально-психологічні методи управління	Науково-технічна політика
	Соціальна політика у державі
	PR-технології на підтримку інновацій
	Мотиваційні чинники інноваційних змін

На макрорівні управління інноваційним розвитком агропромислового виробництва визначається інноваційною політикою. Вона є потужним важелем розвитку інноваційного підприємництва. Нині в усіх розвинених країнах інноваційний складник є найважливішою частиною загальнодержавної соціально-економічної і науково-технічної політики. Він визначає пріоритети розвитку країни, включаючи цілий комплекс організаційних дій, які забезпечують досягнення поставленої мети. Оскільки інновації нерозривно пов'язані з найновітнішими досягненнями науково-технічної та виробничої діяльності, інноваційній політиці відведена головна роль у визначенні оптимального шляху розвитку суспільства, виявленні перспективних галузей і виробництв, регулюванні сприятливих умов для функціонування інноваційних процесів здійснюється за допомогою заходів організаційного, правового та фінансового забезпечення новаторів, інших суб'єктів інноваційного підприємництва, впровадження у сферу виробництва та послуг досягнень науки і техніки, створення сприятливих умов для функціонування і розвитку інноваційної інфраструктури, яка забезпечує просування інновацій на ринок. На державу покладаються завдання розробляти принципи, на основі яких має здійснюватися політика в науковій та інноваційній сферах, а також формувати механізм реалізації цієї політики. Принципи інноваційної політики залежать від господарської системи країни, від глибини впливу державних інститутів на економічну діяльність.

Виділяють такі принципи державної інноваційної політики: свободу наукової та науково-технічної творчості; правовий захист інтелектуальної власності; інтеграцію науково-технічної діяльності й освіти; підтримку конкуренції у сфері науки і техніки; концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках наукового розвитку; стимулювання ділової активності в науковій, науково-технічній та інноваційній діяльності; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури; забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності необхідною інформацією; підготовку кадрів у сфері інноваційної діяльності; розвиток міжнародного співробітництва. Зазначені принципи інноваційної політики мають різний вплив на механізм її реалізації, який багато в чому залежить від інноваційної стратегії держави та вибраного нею

варіанту інноваційної політики. Основне завдання інноваційної політики полягає у виробленні системи заходів, які забезпечать збільшення темпів економічного зростання за рахунок удосконалення структури національного виробництва [16, с. 276–277].

Під час розроблення механізмів управління інноваційним розвитком велике значення має вибір моделі інноваційного розвитку аграрного сектору економіки, що повинна базуватися на інтегрованій, комплексній системі, яка охоплюватиме продуктові, процесні, організаційні, управлінські, техніко-технологічні, біологічні та інформаційні інновації.

При цьому слід зазначити, що в умовах глобалізації посилюється тиск на учасників глобального процесу, більш динамічними і гнучкими стають конкурентні переваги. Останні повинні носити системно-комплексний характер з активною цільовою спрямованістю на забезпечення сталого розвитку. Реалізація вказаної вимоги можлива за умови впровадження моделі інноваційного розвитку національної економіки, галузей та середньомісних підприємницьких структур великого, середнього та малого бізнесу.

Модель інноваційного розвитку аграрного сектору економіки має можливість сформуватися і функціонувати лише за певних умов:

1) суспільство у цілому та його інститути готові до здійснення діяльності на принципах, передбачених моделлю інноваційного розвитку;

2) у суспільстві і в кожній сфері суспільної діяльності на макро-, мезо- та мікрорівні сформовано інвестиційно-інноваційний клімат та створено передумови для інноваційного розвитку;

3) сформовано систему менеджменту адекватну моделі інноваційного розвитку соціально-економічної системи;

4) сформовано єдину систему макро- та мікроекономічного забезпечення реалізації цільової спрямованості моделі інноваційного розвитку, яка включає концепцію інноваційного розвитку, інноваційну політику, інноваційні стратегії, системи і структури управління інноваційного спрямування, механізми управління інноваційною діяльністю, мотиваційний механізм і побудована на єдності інтересів [1, с. 130–131].

Таким чином, можна стверджувати, що механізм управління інноваційним розвитком агропромислового виробництва являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів у вигляді складників

організаційно-правового, економічного та соціально-психологічного впливу, яка потрібна для впровадження інновацій в агропромисловість. Завдяки запропонованим механізмам можливо суттєво покращити координацію процесів інноваційної діяльності. Їх реалізація дасть можливість ефективно здійснювати управління системами, які входять до механізмів, що позитивно відобразяться на кінцевих результатах управління інноваційною діяльністю.

Висновки. Стимулювання інновацій в агропромисловому виробництві сприятиме підвищенню рівня життя, задоволенню потреб в продукції високої якості, створенню умови для регулярного відтворення виробництва і задоволеності населення. Інноваційний розвиток агропромислового виробництва забезпечать: формування ефективного механізму його управління (створення інституційно-правового середовища, належна економічна, інвестиційна, науково-технічна політика, мотиваційні чинники); виробництво наукомісткої інноваційної продукції для забезпечення відповідності запитам сільськогосподарського виробництва; розвиток інноваційної інфраструктури та інноваційного підприємництва. Система державних пріоритетів повинна спрямовуватися на формування інноваційного потенціалу в усіх сферах суспільного розвитку, у тому числі в аграрному секторі, акцентуючи при цьому увагу на відтворенні людського капіталу, зростанні капіталізації ринкової вартості компаній, що здійснюють інноваційні розробки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пугач А.М. Особливості інноваційного розвитку аграрного сектора економіки / А.М. Пугач // Наукове фахове видання України з державного управління. – 2014. – № 2. – С. 126–134.
2. Березіна Л.М. Інноваційна політика підприємств АПК: тактичні і стратегічні аспекти / Л.М. Березіна // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 4. – С. 121–127.
3. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні за 2015 р. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.
4. Крюкова І.О. Формування механізму реалізації інноваційного потенціалу бізнес-суб'єктів сфери агропромислового виробництва / І.О. Крюкова // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016. – № 2. – С. 27–35.
5. Словарь иностранных слов / Науч. ред. А.Г. Спиркин, И.А. Акчурина, Р.С. Карпинская; 14-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1987. – 608 с.
6. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины / Г.В. Астапова, Е.А. Астапова, Д.П. Лойко. – Донецк: ДонГУЭТ, 2001.
7. Основы социального управления: [учеб. пособ.] / В.Н. Иванов, В.И. Патрушев, А.Г. Гладышев; под ред. В.Н. Иванова. – М.: Высш. шк., 2001. – 265 с.
8. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): [монографія] / О.М. Ковалюк. – ЛНУ, 2002. – 396 с.
9. Державне управління і менеджмент: [навч. посіб. у табл. і схемах] / Г.С. Одинцова, Г.І. Мостовий, О.Ю. Амосов [та ін.]; за заг. ред. Г.С. Одинцової. – Харків: ХарПІ УАДУ, 2002. – 492 с.
10. Бажал Ю.М. Знання економіки: теорія і державна політика / Ю.М. Бажал // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 71–86.
11. Завадський Й.С. Менеджмент: [підручник для студентів екон. спец.] / Й.С. Завадський. – Київ: Європейський університет, 2003. – 640 с.
12. Ільницька Г.Я. Формування фінансово-економічного механізму управління підприємством / Г.Я. Ільницька // Науковий вісник Українського державного лісотехнічного університету. – 2004. – Вип. 14.7. – С. 291–294.
13. Семенова А.Ю. Економічний механізм управління сільськогосподарським підприємством: теоретико-методологічний аспект / А.Ю. Семенова // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – № 3. – С. 186–189.
14. Князевич А.О., Крайчук О.В. Механізми управління інноваційним розвитком: [монографія] / А.О. Князевич, О.В. Крайчук. – Рівне: Видавець О. Зень, 2011. – 136 с.
15. Коровецька Л.А. Сутність та зміст механізму господарювання в системі АПК / Л.А. Коровецька // Економіка та управління АПК. – 2013. – № 10. – С. 151–156.
16. Занько В.В. Інноваційне підприємство: сутність, механізми і форми розвитку: [монографія] / В.В. Занько. – Вінниця: УНІ-ВЕРСУМ-Вінниця, 2008. – 397 с.